

Rickard Knutsson
Avdelningen för verksamhetsstöd

Justitiedepartementet
Regeringskansliet
103 33 Stockholm

Epost: ju.remissvar@regeringskansliet.se

Kopia: ju.L4@regeringskansliet.se
asa.wideback@regeringskansliet.se

Yttrande rörande betänkandet SOU 2021:24 "Struktur för ökad motståndskraft"

Ert dnr Ju2021/00971

Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA) har anmodats svara till Justitiedepartementet angående betänkandet SOU 2021:25 "Struktur för ökad motståndskraft (Ju2021/00971)".

SAMMANFATTNING

SVA ställer sig i huvudsak bakom utredningens betänkande, men det finns vissa delar som skulle behöva utvecklas och förtydligas i förslaget.

SVA tillstyrker förslaget att myndigheten placeras i beredskapssektorn livsmedelsförsörjning och dricksvatten.

SVA anser att myndighetens beredskapsuppdrag även ska ingå i beredskapssektorn hälsa, vård och omsorg.

SVA anser att de tvärsektoriella frågeställningarna rörande farliga ämnen (CBRNE) bör utgöra ett eget beredskapsområde.

SVA anser att legala förutsättningar för samverkan mellan myndigheter med bibehållen sekretess (t.ex. vid uppdragssekretess) behöver etableras. Det finns idag inga legala möjligheter att dela uppgifter som är sekretessbelagda, då sekretessgrund som råder på avsändande myndighet inte följer med till mottagande myndighet (såvida det inte primärt avser Sveriges säkerhet).

SVA anser att statliga bolag bör styras så att de omhändertar totalförsvarsintressen, inte bara för sin egen del utan också för de

totalförvarsaktörer som är beroende av dem för att upprätthålla samhällsviktig verksamhet.

SVA:S ROLL

SVA är en expertmyndighet med beredskapsuppdrag som främjar djurs och människors hälsa, svensk djurhållning och miljö genom diagnostik, forskning, beredskap och rådgivning. Myndigheten ligger under Näringsdepartementet. Vid SVA finns en ständig beredskap för att snabbt kunna agera i samband med utbrott av smittsamma djursjukdomar, för att därigenom säkerställa tidig upptäckt och effektiv smittspårning, vilket begränsar sjukdom och lidande för både människor och djur. SVA följer och utvärderar riskerna för spridning av smittsamma djursjukdomar - mellan djur, från djur till människa, samt till miljön. SVA arbetar också aktivt för att genom god djurhälsa minska behovet av antibiotika och på så sätt minska risken för antibiotikaresistens. Oavsett område är det övergripande målet detsamma: Friska djur – trygga människor.

SVA har genom sitt uppdrag som nationell bevakningsmyndighet hög kompetens som riskvärderare vid utbrott av smittsamma sjukdomar. SVA är van att följa och utvärdera riskerna för spridning av smittsamma sjukdomar genom sin linjeorganisation. I samband med mer omfattande sjukdomsutbrott aktiveras SVA:s beredskapsorganisation; något som sker regelbundet. Det finns således omfattande praktiska erfarenheter och expertis när det gäller sjukdomsutbrott hos djur, både vad gäller diagnostik och epidemiologiskt expertarbete, m.m. Även frågor om tidiga misstankar och eventuella antagonistiska scenarier hör till det som övervägs när krisledningen sammankallas.

Organisationen inom djurhälsan har en tydlig lednings- och beslutsstruktur i krislägen, där SVA:s roll är riskvärderarens och Jordbruksverkets roll är riskhanterarens. SVA konstaterar att en motsvarande central nivå för hela landet (jämför Jordbruksverkets roll) saknas för svensk human hälso- och sjukvård.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) har utsett SVA till riksintresse för totalförsvarets civila del (MSB 2019-09690). Anläggningen möjliggör totalförsvarsviktig verksamhet, då där finns laboratorier för analys av smittämnen, faciliteter för förbränning och destruktion av avfall, samt plats för karantän av smittade djur. SVA är även ett skyddsobjekt.

Att notera är att SVA ur ekonomisk synvinkel endast till en tredjedel är anslagsfinansierad. Om ordinarie verksamhet inte kan bedrivas, t.ex. i kris eller vid höjd beredskap och då ytterst krig, riskerar en stor del av SVA:s intäkter att falla bort. SVA kan då få svårigheter att upprätthålla den beredskap och de uppdrag inom det civila försvaret som myndigheten förväntas ansvara för. Det behövs en finansiell reservlösning som kompenserar för ett sådant intäktsbortfall. SVA har i samband med reguljära återrapporteringar av regeringsuppdrag gällande det civila försvaret tagit upp denna fråga. SVA för en dialog med Näringsdepartementet om hur detta anslagstekniskt skulle kunna lösas.

SVA:S SYNPUNKTER

SVA ställer sig i stort bakom utredningens betänkande, men det finns vissa delar som skulle behöva utvecklas och förtydligas i förslaget.

Författningsförslag (kap. 1 och 8)

SVA tillstyrker det övergripande förslaget till beredskapsförordning (kap. 8). Det SVA saknar i betänkandet är ett tillskapande av legala förutsättningar för samverkan mellan myndigheter med bibehållen sekretess. Med dagens lagstiftning begränsas möjligheterna att samverka då det inte finns legala möjligheter att dela uppgifter som är sekretessbelagda (t.ex. vid uppdragssekretess). Detta är ett stort problem då sekretessen inte följer med till mottagande myndighet. När det specifikt gäller sekretessgrunden Sveriges säkerhet är detta tillgodosett, men frågeställningen gäller andra sekretessgrunder, vilka också har betydelse för myndigheternas sammantagna förmåga att samverka inom det civila försvaret. SVA konstaterar att utredningen i detta avseende behöver kompletteras för att det ska vara möjligt att i praktiken kunna samverka för att uppnå totalförsvarets krav.

SVA erinrar i detta sammanhang om att myndigheten, tillsammans med flera andra myndigheter, har lämnat in en skrivelse till berörda departement, där myndigheterna tydligt redovisat exempel på hur behovet av att effektivt kunna samverka motverkas av att sekretessen inte följer med till mottagande myndighet (bilaga 1). De fem myndigheterna konstaterade i skrivelsen att det behöver finnas sekretessbrytande regler som tillåter att myndigheter delar information med varandra.

Förslag om en ny struktur de statliga myndigheternas arbete med beredskap (kap. 7)

Utredningen föreslår tio beredskapssektorer och fyra särskilda beredskapsområden.

SVA placerar i beredskapssektorn livsmedelsförsörjning och dricksvatten

SVA föreslås ingå i livsmedelsförsörjningssektorn. SVA tillstyrker förslaget och menar att det motsvarar hur SVA under lång tid har arbetat med krisberedskap och civilt försvar. Förslaget i betänkandet ligger i linje med ett tidigare regeringsuppdrag, vilket återrapporterades i "Livskraft – mätt och frisk" (1) där Livsmedelsverket, Jordbruksverket och SVA redovisade underlag för den fortsatta inriktningen av det civila försvaret. SVA har i ett annat kompletterande regeringsuppdrag tillsammans med Livsmedelsverket och Jordbruksverket redovisat ett förslag till arbetsplan – uppbyggnad av livsmedelsberedskapen, inklusive åtgärder vid en bristsituation i livsmedelskedjan (2). SVA ser också positivt på att länsstyrelser och Naturvårdsverket tillförs sektorn.

SVA bör ingå i beredskapssektorn hälsa, vård och omsorg

SVA bör även ingå i beredskapssektorn hälsa, vård- och omsorg. Frågan har lyfts till utredningen, men man valde ändå att endast placera SVA i livsmedelssektorn. Detta motiverades utifrån idén att samverka kring frågor som rör smittor som

kan spridas mellan djur och människor (zoonoser) bör kunna fungera även under höjd beredskap, på samma sätt som det fungerar i kris idag.

SVA menar att utredningens argumentation helt missar vad frågan handlar om. SVA har diagnostikresurser och kompetens som under kris och höjd beredskap bör kunna nyttjas av hälso- och sjukvården – inte endast för zoonotiska smittor, utan även för rena humansmittor. Vid svåra utmaningar för samhället bör all diagnostisk kompetens inom staten kunna utnyttjas.

Detta har åskådliggjorts när SVA under pandemin bistått flera sjukvårdsregioner samt Försvarsmakten med covid-analyser. SVA ställde tidigt om sina laboratorier och utökade analysverksamheten på årsbasis med ca 50%. Som mest har SVA utgjort drygt sju procent av Sveriges samlade analyskapacitet inom detta område. SVA har således omfattande erfarenheter av att bistå verksamhet inom hälsa, vård och omsorg, men denna samverkan tvingades improviseras fram under stor tidsnöd. Vidare krävdes ett avgörande regeringsbeslut om en tidsbegränsad ändring av SVA:s instruktion, vilket bereddes och beslutades på extremt kort tid.

För att i framtiden undvika att onödig tid läggs på anpassning av logistikflöden, IT-system och juridiska frågor, så bör SVA även i fredstid ingå som en aktiv, stödjande part för sjukvården så att denna reservkapacitet vid behov kan aktiveras med kort varsel. SVA har påtalat detta för Näringsdepartementet, vilket enligt vad SVA erfar arbetar för att få till stånd en permanent ändring i SVA:s instruktion som skulle inkludera ett sådant uppdrag. I ljuset av detta blir det naturligt att även placera SVA i beredskapssektorn hälsa, vård och omsorg, utöver placeringen i livsmedelssektorn.

Det finns utförligare beskrivningar om de resurser SVA exempelvis kan bistå med rörande civilt försvar inom sektorn hälsa, vård och omsorg i det yttrande som SVA har lämnat till Coronakommissionen (bilaga 2).

Ett tydliggörande av att SVA även ingår i sektorn hälsa, sjukvård och omsorg skulle även positivt påverka de grundläggande förutsättningarna för upphandling av, och tillgång till, laboratoriematerial, samt även möjligheten för regioner att kunna ta stöd från SVA utan föregående upphandling, i enlighet med det s.k. Hamburgundantaget (3). I de fall då berörda parter har gemensamma behov och ska göra en upphandling av t.ex. sjukvårdsmateriel, så säkerställs behoven för alla inom beredskapssektorn och parterna "glömmer inte bort varandra". Under pandemin har detta varit ett problem.

Inom beredskapssektorn hälsa, vård och omsorg bör arbetet med att se över försörjning och lagerhållning av strategiska varor som skyddsutrustning, laboratoriematerial och läkemedel vara prioriterat. Dessa försörjningsbehov delas i hög grad med djursjukvården (4). Ansvariga myndigheter bör möjliggöra tvärasektoriell planering för lagerhållning av varor för vilka behoven är likartade mellan djurens hälso- och sjukvård samt humansjukvården.

Detta är ytterligare ett argument för att SVA ska ingå sektorn hälsa, vård och omsorg, dvs. för att omhänderta den kritiska samordningen mellan hälso- och sjukvården för människor och djur, bl.a. inom smittskydd, läkemedel, laboratoriekapacitet och materiel som behövs såväl i vardag som vid kris och höjd beredskap. Även Jordbruksverket har en viktig roll i detta tvärsektoriella uppdrag.

SVA konstaterar att flera myndigheter är placerade i mer än en beredskapssektor, och SVA ser för sin del inget problem med att ingå i flera sektorer.

Beredskapsområden

Utredningen bedömer att det nuvarande samverkansområdet Farliga ämnen (CBRNE) inte ska ingå i någon särskild beredskapssektor eller som ett specifikt beredskapsområde, utan samordnas av MSB.

SVA håller inte med om denna bedömning, utan anser att farliga ämnen/CBRNE bör vara ett eget beredskapsområde. Det är otydligt på vilka grunder detta område särbehandlas. CBRNE-området kräver bred samverkan mellan myndigheter i flera sektorer, och det vore olyckligt om en viktig och idag väl fungerande beredskapssamverkan blir eftersatt i den nya strukturen.

Det finns flera orsaker till att CBRNE bör ha en tydlig struktur i totalförsvaret. En viktig aspekt är försörjningsberedskapen som berör farliga ämnen. Här borde samordningsvinster mellan exempelvis laboratoriemyndigheter kunna göras.

Civilområden

SVA menar att förslaget till placering av civilområdesledning skulle kunna genomlysas ur fler perspektiv. Flera vägledande övergripande kriterier bör tillämpas vid val av ansvarig länsstyrelse för att optimalt utnyttja den kapacitet som dessa besitter. Ett sådant kriterium är en länsstyrelses bemanningsstorlek, då en stor bemanning i allmänhet borgar för bättre möjligheter att avsätta erforderlig beredskapskompetens och stödresurser. I detta sammanhang ska nämnas att länsstyrelser som ligger i så kallade "kärnkraftslän" har långvarig erfarenhet av aktivt arbete med beredskapsfrågor, samt har en beredskapsfunktion som regelbundet tränas i frågor som ligger inom totalförvarsområdet, och tillika är bemannade för det. Ett ytterligare kriterium att beakta är andra inom länet belägna beredskapsmyndigheter, universitet och universitetssjukhus, försvarsanläggningar etc.

SVA ser att förslaget rörande civilområdesindelningen inte sammanfaller med dagens regionindelning men avstår från att vidare kommentera detta.

Statliga bolag

SVA anser att det är positivt att utredningen föreslår att styrningen av statliga bolag ska skärpas, så att totalförsvarets behov ska beaktas i bolagens verksamhet. Även SVA delar bedömningen som gjordes kring detta i betänkandet "Näringslivets roll inom totalförsvaret".

Exempelvis är SVA för upprätthållande av sin verksamhet beroende av hyresvärden, det statliga bolaget Akademiska Hus AB (5). Från kontinuitetssynpunkt är det viktigt att hyresvärdar för beredskapsmyndigheter har totalförsvars syften angivna i sina bolagsordningar och därmed förutsättningar att krigsplacera personal och kunna upprätthålla verksamhet under höjd beredskap.

Ett annat exempel är SVA:s beroende av fysiska postförsändelser som behöver fungera till vardags, i kris och vid höjd beredskap. Styrningen av PostNord AB är därför också relevant ur ett totalförsvarsperspektiv (6).

Civil-militär samverkan och stöd till Försvarmakten

SVA anser att civil-militär samverkan är av stor betydelse och ytterligare behöver utvecklas. Det inbegriper bland annat planering för stöd till Försvarmakten vid höjd beredskap, arbetsformerna för samverkan som möter höga krav på sekretess vid höjd beredskap, och frågor om alternativa ledningsplatser. Även SVA:s roll att kunna ge och ta emot stöd till Försvarmakten är viktig då den inbegriper ett effektivt utnyttjande av resurser. SVA har under pandemin givit stöd åt Försvarmakten och dessa erfarenheter bör följas upp i kommande totalförsvarsplanering.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektören Ann Lindberg. I den slutliga handläggningen har deltagit planeringsdirektören Staffan Ros, statsepizootologen Karl Ståhl, avdelningschefen Henrik Ericsson, chefsjuristen Karin Wetter Lindvall, verksjuristen Ingela Johansson, säkerhetsspecialisten Öjar Melefors, biträdande statsveterinären Lennart Melin, säkerhetsskyddsspecialisten David Lysholm, krisberedskapskoordinatörn Lisa Lindberg Rosendal, epidemiologen Malin Grant, projektkonomen Anna Nordenfelt, administratören Niklas Almgren samt verksamhetschefen Rickard Knutsson, föredragande.

Med vänlig hälsning

Ann Lindberg

Rickard Knutsson

BILAGOR

- Bilaga 1. Skrivelse till Regeringskansliet. Överföring av uppgifter mellan myndigheter vid övervakning och bekämpning av djursjukdomar och sjukdomar som smittar mellan djur och människa. (SVA dnr 14/61, m.fl.)
- Bilaga 2. SVA:s underlag till Coronakommissionen 28 april 2021 (SVA 2021/370)

REFERENSER

1. SVA 2019/748:5 Rapporten Livskraft – mätt och frisk (Ju2019/02477/SSK)
2. SVA 2021/254 Förslag till arbetsplan – uppbyggnad av livsmedelsberedskapen, inklusive åtgärder vid en bristsituation i livsmedelskedjan
3. SVA AVTAL 2020/110 Rapport framtagen på uppdrag från SVA: Förvaltning och uppdrag i pandemitid
4. SVA 2020/943 Regeringsuppdrag beträffande: Uppdrag att bedöma nationella försörjningsbehov inom djurens hälso- och sjukvård vid kris eller höjd beredskap (N2020/02693)
5. SVA 2020/884 PM - Totalförsvarsdilemman i styrningen av statliga bolag: exemplet Akademiska Hus AB.
6. SVA 2020/992 Yttrande beträffande PM om Befordringskravet i postförordningen (I2020/03091). https://www.sva.se/media/8d8dd5062d9b24c/21-03-02_yttrande-infrastrukturdep_dnr-i2020-03091.pdf

2021-06-11

Bilaga 1 till

SVA 2021/225

Statens veterinärmedicinska anstalt, dnr 14/61

Statens jordbruksverk, dnr 6.1.17-764/14

Livsmedelsverket, dnr 755/2014

Folkhälsomyndigheten, dnr 1801/2014-1.1.3

Socialstyrelsen, dnr 10.5-45492/2013

SKRIVELSE

Regeringskansliet

Socialdepartementet

Landsbygdsdepartementet

Överföring av uppgifter mellan myndigheter vid övervakning och bekämpning av djursjukdomar och sjukdomar som smittar mellan djur och människa

Sammanfattning

I samband med ett av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap finansierat projekt 2012-2014, "System för datadelning mellan myndigheter", har de fem deltagande myndigheterna Statens veterinärmedicinska anstalt, Statens jordbruksverk, Livsmedelsverket, Folkhälsomyndigheten (tidigare Smittskyddsinstitutet) och Socialstyrelsen identifierat vissa hinder i lagstiftningen för en effektiv samverkan mellan myndigheterna vid övervakning och bekämpning av djursjukdomar och sjukdomar som smittar mellan djur och människa. Sålunda tillåter sekretesslagstiftningen inte ett effektivt informationsutbyte mellan myndigheterna, vilket försvårar arbetet med att leva upp till de krav som statsmakterna ställer. Myndigheterna hemställer därför att Regeringskansliet verkar för nödvändiga regeländringar.

Hinder för överföring av uppgifter

Det nämnda projektet utredde i ett första steg möjligheterna att tillskapa två myndighetsgemensamma databaser, en med huvudsakligt innehåll av aidentifierade uppgifter om smittämnen påvisade hos människor och djur samt i livsmedel, foder, vatten och miljön, och en databas med syfte att främja ett operativt utbrottsstöd. Slutsatsen blev att detta inte låter sig göras inom ramen för gällande regelverk.

När en myndighet lägger in uppgifter i en gemensam databas anses uppgifterna inkomna till övriga myndigheter som har tillgång till databasen. Uppgifterna blir alltså uppgifter i allmänna handlingar hos dessa myndigheter. Utlämnande till databasen kan därför, utan sekretessrelaterade komplikationer, göras endast av uppgifter som otvetydigt är såväl allmänna som offentliga.

För utlämnande av sekretessbelagda uppgifter från en myndighet till en myndighetsgemensam databas krävs att det finns dels en sekretessbrytande regel som gäller till förmån för alla övriga myndigheter, dels ett motsvarande sekretesskydd hos de mottagande myndigheterna. De regler som i dag finns i dessa avseenden är på intet sätt heltäckande och tillgodoser inte de behov som myndigheterna har identifierat.

En stor mängd uppgifter som har stor betydelse för en samordnad och effektiv sjukdomsövervakning är föremål för sekretess av olika slag. Sekretessen försvårar därför för den verksamhet som myndigheterna har att utföra, både enligt unionslagstiftning, bland annat det s.k. zoonosdirektivet 2003/99/EG, och enligt vad statsmakterna i Sverige har bestämt, bland annat i myndigheternas instruktioner. Det är en förutsättning för ett effektivt samarbete mellan berörda myndigheter att myndigheterna enkelt och på reguljär basis inbördes kan dela relevanta uppgifter. Denna myndigheternas gemensamma slutsats vinner också stöd i Innovationsrådets sekretariatsrapport till Regeringskansliet 2012; Sjukdomar utan gränser.

Myndigheterna som har uppgifter inom övervakningen och bekämpningen av djursjukdomar disponerar i dagsläget olika information. Ingen av myndigheterna har ensam all tillgänglig information, varför ingen myndighet har en helhetsbild av läget. En sådan helhetsbild är av stor betydelse för hur effektivt myndigheternas arbete för människors och djurs hälsa kan bli.

De typer av uppgifter som behöver överföras mellan myndigheterna är i huvudsak uppgifter om smitta hos djur och människor, smittämnen, djurslag, foder, livsmedel, djurhållare samt beslut och andra åtgärder av myndigheter.

Det integritetsintrång som kommer att uppstå för den enskilde genom att nämnda typer av uppgifter överförs inom en begränsad myndighetskrets får anses vara godtagbart med hänsyn till samhällets intresse av ett effektivt smittskydd, förutsatt att det inom hela myndighetskretsen råder samma sekretess för uppgifterna.

För att uppgifterna ska ha något värde för smittspårning och utbrottsbekämpning kan de inte vara avidentifierade eller kodade. För andra ändamål kan detta dock ofta vara fallet.

Det är heller inte möjligt att företa en noggrann utredning av varje enskild uppgifts karaktär innan uppgiften i fråga eventuellt läggs in i en tänkt databas, eftersom det blir fråga om en masshantering av uppgifter.

Lättnader i sekretessen mellan myndigheterna är, mot denna bakgrund, en förutsättning för en avgörande förbättring av möjligheterna till en effektiv samverkan.

Det finns ett flertal olika sekretessgrunder som kan aktualiseras i sammanhanget. En vanligt förekommande sekretessgrund är den s.k. uppdragssekretessen, alltså sekretess för uppgifter i ärenden som gäller uppdrag från enskilda, om det måste antas att uppdraget har lämnats under förutsättning av sekretess. Även uppdrag från myndigheter kan vara föremål för olika slag av sekretess, såsom förundersökningssekretess i polis- och åklagarärenden, sekretess för enskildas affärs- och driftsförhållanden i utredningar på djursjukdomsområdet och sekretess till skydd för rikets säkerhet. Det finns också ytterligare sekretessgrunder, t.ex. sekretesskydd för myndighetens affärsförhållanden, skydd för uppgifter om människors hälsotillstånd och personliga förhållanden, skydd för utrotningshotade djurarter, utrikessekretess och upphandlingssekretess.

Bedömda förändringsbehov

Myndigheterna bedömer det som angeläget för en effektiv övervakning och bekämpning av både djursjukdomar, epizootier, sjukdomar som smittar mellan djur och människa, zoonoser, och andra sjukdomar som sprids med livsmedel eller vatten att de myndigheter som är ålagda att samverka inom området i största möjliga utsträckning ska kunna överföra nödvändiga uppgifter mellan sig.

Myndigheterna bedömer att det finns behov av lagändringar som innebär att de fem berörda myndigheterna får överföra sekretessreglerade uppgifter rörande sjukdomsövervakningen till varandra och att uppgifterna får samma sekretesskydd hos samtliga myndigheter. Enligt vad myndigheterna har inhämtat kommer Informationshanteringsutredningen (dir. 2011:86) inte att lägga några förslag som tillgodoser dessa behov av lagändringar.

Ändringarna, som bör tas in i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), skulle kunna utformas enligt följande:

Övervakning och bekämpning av djursjukdomar

10 kap. 26 a § Sekretess hindrar inte att uppgifter som behövs för övervakning och bekämpning av epizootier och zoonoser lämnas mellan Statens veterinärmedicinska anstalt, Statens jordbruksverk, Livsmedelsverket, Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen.

Övervakning och bekämpning av djursjukdomar

11 kap. 6 a § Får en myndighet som avses i 10 kap. 26 a § en sekretessreglerad uppgift från en annan myndighet som nämns där, blir sekretessbestämmelsen tillämplig på uppgiften även hos den mottagande myndigheten.

Utöver vad som nu sagts bör en särskild registerförfattning övervägas.
Denna fråga har dock inte särskilt prövats av projektet.

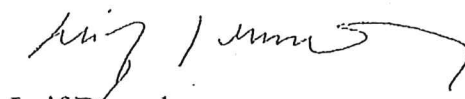
Undertecknade myndighetschefer hemställer att Regeringskansliet tar
initiativ till att utreda de aktuella frågorna och verkar för att nödvändiga
regeländringar kommer till stånd så snart som möjligt.

Uppsala den 27 februari 2014

Jens Mattsson

Jönköping den 12 februari

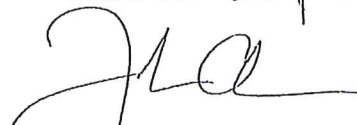
Leif Denneberg

Uppsala den 27 februari 2014

Stig Orustfjord

Solna den 25 februari 2014

Johan Carlson

Stockholm den 26 februari 2014

Lars-Erik Holm

Kopia till
Justitiedepartementet, L6
Försvarsdepartementet, SSK
Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

2021-06-11

Bilaga 2 till

SVA 2021/225

YTTRANDE

2021-04-28

Dnr SVA 2021/370

Coronakommissionen

Statens veterinärmedicinska anstalts arbete med SARS-CoV-2-diagnostik och relaterade observationer

Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA) har i dialog med Coronakommissionen givits möjligheter att inkomma med erfarenheter och önskar framföra följande synpunkter.

Punkter från Coronakommissionen

- en beskrivning av ert arbete
- vad som har fungerat bra/mindre bra
- hur samordningen sett ut kring exempelvis laboratorieanalyser
- eventuella svårigheter och vilka lärdomar ni dragit
- förslag på förbättringar
- andra områden ni vill lyfta

Bakgrund

SVA SOM MYNDIGHET

SVA är en beredskapsmyndighet som ska bistå myndigheter och enskilda med veterinärmedicinskt kunnande. I uppdraget ingår att övervaka och utveckla kunskap om allvarliga djursjukdomar, sjukdomar som kan smitta mellan djur och människor samt farliga substanser i djurfoder. Myndigheten bedriver även forskning inom sitt verksamhetsområde. SVA finns i Uppsala och är landets största veterinärmedicinska laboratorium. Myndigheten fungerar även som nationellt referenslaboratorium för en rad sjukdomar. SVA har omfattande erfarenheter av sjukdomsövervakning, design av provtagning, logistik och diagnostik vid stora djursmittoutbrott. År 2020 uppgick antalet anställda till 367.

SVA och Folkhälsomyndigheten (FoHM) har under många decennier samverkat (dvs. även med dåvarande Smittskyddsinstitutet) i frågor rörande smittämnen

som kan spridas mellan djur och människor (zoonoser), kring såväl diagnostik som epidemiologi. SVA har ett liknande samhällsuppdrag som FoHM, fast inom den veterinära sektorn, och hade därför en god förståelse om kommande behov då pandemin var ett faktum. SVA har ett mångårigt samarbete även med andra myndigheter när det gäller zoonoser. De metoder för laboratorieanalyser som utförs vid veterinärmedicinska laboratorier överensstämmer ofta med laboriemetoder inom humansjukvården. När det gäller livsmedelsburna smittor finns också ett stort behov av att ha kompatibla typningsmetoder för att tillsammans kunna utreda utbrott, och smittspåra i kedjan från djur till människa.

SVA:S ARBETE UNDER PANDEMIN

I början av år 2020 mobiliserade SVA på eget initiativ snabbt sina resurser till att stötta humansjukvården genom att skjuta till analyskapacitet, och har på olika vis kommunicerat budskapet att myndigheten har omfattande laboratorieresurser som står till landets förfogande. Exempelvis hade SVA med början i februari 2020 kontakter med FoHM och Socialstyrelsen där SVA:s erbjudande redovisades. Från den 1 april började SVA utföra analyser åt humansjukvården. SVA:s ställningstagande grundade sig både i ett One Health-perspektiv och ett totalförsvarsperspektiv. Det var dock inledningsvis svårt att få ett operativt utnyttjande av analyskapaciteten.

SVA har utfört 241 354 PCR-analyser, ca 350 sekvenseringar samt drygt 500 antikroppsanalyser (tom. 26 april 2021). SVA har utfört analyser åt totalt fem regioner. De tre största avnämarna är regionerna Jönköping, Kronoberg och Örebro. Vidare är SVA delaktig i omfattande EU-finansierad forskning kring SARS-CoV-2. Myndigheten är bl.a. koordinator för ett projekt för att ta fram nya antiviraler mot viruset. Nästa steg i projektet är tester i fas 3. SVA är också med i ett vaccinprojekt.

Myndigheten har även arbetat med utbrott av covid-19 i djurbesättningar (mink) och därmed sammanhängande problem med smittspridning mellan djur och människa. Inledningsvis var det också stor uppmärksamhet kring internationella fall av covid-19 hos hundar och kattdjur. SVA tog hand om dessa frågor och hade en aktiv dialog med Folkhälsomyndigheten och andra berörda myndigheter, t.ex. Jordbruksverket.

SVA gick tidigt upp i stabsläge och har således redan i början av pandemin erbjudit laboratorieresurser och annat stöd till samhällets insatser för att hantera situationen. SVA hade tack vare sitt påbörjade kontinuitetsarbete ett visst lager av skydds- och provtagningsutrustning inklusive handsprit. Det gjorde att myndigheten inledningsvis kunde stötta såväl Region Uppsala som enstaka kommuner i Uppsala län med sådana produkter. När bristen på yt- och handdesinfektion blev akut ställde SVA:s kemiska laboratorium om till tillverkning av sådan sprit. Vidare tog SVA efter en förfrågan från FoHM fram och paketerade 500 000 tre-pack av provtagningspinnar samt 30 000 kit för egenprovtagning. Detta var möjligt genom att SVA snabbt anställde ett trettiotal ungdomar. SVA har också på uppdrag av företag utfört tester av olika desinfektionsmedels verksamhet mot SARS-CoV-2.

SVA har vidare bistått FoHM med epidemiologisk personal, för att hantera icke-covid-relaterade frågor, dvs. sådana zoonoser som samarbete sker kring även "till vardags". Exempel på SVA:s pandemirelaterade insatser framgår av den interna lägesbilden (se bilaga).

Hur har Samordningen sett ut?

LABORATORIEANALYSKAPACITET – PCR

Den samordning som skett gällande PCR-analyser har huvudsakligen skett mellan de tre regioner som varit de största avnämarna av SVA:s diagnostikkapacitet. Inledningsvis varje vecka, efter en tid varannan vecka, har samordningsmöten ägt rum där utnyttjande av befintlig kapacitet diskuterats och fördelats. SVA har även deltagit i de samverkansmöten som FoHM anordnat, men de har varit på en mer övergripande nivå än de som förevarit med aktuella regioner.

LABORATORIEANALYSKAPACITET – SEKVENSERING

Detsamma som gällde för samordning av PCR-analyserna har gällt för sekvenseringarna, dvs. SVA har haft direktkontakt med de regioner som varit de huvudsakliga avnämarna av SVA:s kapacitet och ställt myndighetens sekvenseringskapacitet till förfogande. SVA har sekvenserat både positiva prover som analyserats vid SVA, men även mottagit prover från regionerna vilka de själva analyserat men inte själva haft möjlighet att sekvensera.

SAMVERKAN MED MYNDIGHETEN FÖR SAMHÄLLSSKYDD OCH BEREDSKAP (MSB)

SVA har löpande besvarat MSB:s återkommande hemställan om uppgifter, vilket i sig har inneburit omfattande arbetsinsatser. SVA har redovisat situationen i sektorn, utifrån vår kännedom, systematiskt bedömt lagerstatusen för viktiga produkter och redovisat detta samt myndighetens grad av ansträngning för att hantera den aktuella situationen. Ett exempel på SVA:s svar på MSB:s hemställan finns bilagd.

SVA har också deltagit i de samverkanskonferenser som MSB:s generaldirektör regelbundet sammankallat till.

FÖRSÖRJNINGSPRÅG

SVA har under pandemin fått hantera en rad olika påfrestningar i försörjningen av varor som är viktiga för covid-19-analyserna. Skyddsutrustning, pipettspetsar med filter samt reagenser och extraktionskit är exempel på varor som har inneburit stora utmaningar att införskaffa. De lager som SVA hade i början av pandemin var inte tillräckligt stora för det i tiden utsträckta krisförloppet. I början av hösten 2020 blev problemen stundtals akuta och SVA tvingades vid några tillfällen att prioritera antalet möjliga analyser mellan tre regioner. Förfrågningar om att under hösten stötta ytterligare regioner med PCR-analyser fick i huvudsak avvisas pga. problemen med materialförsörjning. SVA fick periodvis rekvirera insatsvaror från Socialstyrelsens nationella beredskapslager, dock endast i små volymer pga. den totala bristsituationen.

SVA har med start under hösten 2020 tagit på sig uppdraget att för åtta myndigheter med laboratorieverksamhet (Folkhälsomyndigheten, Livsmedelsverket, Läkemedelsverket, Polisen/Nationellt forensiskt center, Rättsmedicinalverket, Totalförsvarets forskningsinstitut, SVA samt Tullverket) samordna kontakter med Kammarkollegiet inför en upphandling av kritiska laboratorieinsatsvaror och skyddsutrustning för dessa myndigheter. MSB har under våren stöttat SVA i detta arbete med en person. Försök att ansluta sig till samordnad upphandling med regionerna kunde inte åstadkommas då den samordningsgruppen avvecklades i början av hösten 2020.

SVA undersökte under hösten 2020 även förutsättningar för att i samarbete med olika företag etablera nationell produktion av laboratorieplastprodukter, men tvingades ge upp ambitionerna då frågan var alltför omfattande och komplex för att hanteras av en myndighet av SVA:s typ. Vissa aktiviteter pågår emellertid fortfarande med ambitionen att på ett smittsäkert vis kunna utnyttja avfallsplast från laboratorier för produktion av nya insatsvaror. SVA:s engagemang inom detta område grundar sig också i såväl ett totalförsvars- som ett hållbarhetsperspektiv.

Observationer

VAD HAR FUNGERAT BRA?

SVA bedömer att myndigheten har kunnat bidra till pandemiinsatsen, främst genom att erbjuda PCR-analyser till sjukvården. Från SVA:s synpunkt är följande iakttagelser av betydelse.

Tack vare väl fungerande omvärldsspaning kunde SVA inleda arbete med att ta fram en PCR-metod redan innan det första fallet av smitta nådde Sverige. SVA kunde snabbt ställa om sina laboratorieresurser och sätta upp en metod som inte innebar materielkonkurrens med då aktuella metoder inom humansjukvården. SVA:s metod kvalitetssäkrades i kontakt med de regioner som SVA förberedde sig för att ta emot covid-19-prover från och togs i bruk den 1 april 2020, dvs. tidigare än för flera sjukvårdsregioners laboratorier.

SVA har klarat av att genomföra ett stort antal PCR-analyser som stöd till humansjukvården samtidigt som myndigheten har hanterat sin ordinarie verksamhet, vilken också har inneburit krisledningsinsatser för djursmittoutbrott (med början under hösten 2020 har SVA aktiverat sin krisledningsorganisation för att hantera följande utbrott: fågelinfluensa, SARS-CoV-2 hos mink, salmonella hos gris, avmagringssjuka hos hjorddjur samt kvarka hos häst, dvs. ett ovanligt stort antal olika utbrottshändelser sammanföll i tid i jämförelse med situationen under de senaste decennierna). Under större delen av året har SVA befunnit sig i stabsläge och s.k. gult läge (ett förhöjt internt resursomfördelningsläge) och alltså parallellt hanterat covid-19-insatsen, flera olika slags djursmittoutbrott samt försörjningsproblemen beträffande skyddsutrustning och laboratorieinsatsvaror, förutom den ordinarie verksamheten. Samverkan med andra myndigheter har i detta arbete varit mycket smidigt.

För att klara situationen har omfördelningar gjorts inom SVA. Vidare har det skett inlån av personal från andra myndigheter samt gjorts tidsbegränsade nyanställningar. Viss forskning har senarelagts och resurser som normalt skulle använts för dopinganalyser åt travsporten i Norden har använts för Covid-19-arbete. Även om det stundtals fanns en risk för att humananalyserna skulle ställas mot de veterinära analyserna pga. kapacitetsskäl, så har SVA hittills lyckats klara av båda dessa uppgifter. I avtalen med regionerna har SVA sett till att det finns villkor som skulle kunna ge myndigheten möjligheter att avbryta humananalyserna, vilket har varit SVA:s sätt att hantera villkor för prioritering mellan SVA:s olika uppdrag. Volymmässigt har SVA:s covid-analyser motsvarat en ökning av myndighetens analyser på årsbasis med ca 50%.

En förutsättning för omställningen var även att SVA hade lokaler och utrustning så att såväl analyslaboratorier som forskningslaboratorier för covid-19 snabbt kunde iordningställas. Ändamålsenliga laboratorielokaler och erfarenhet av stora provvolymmer var således en framgångsfaktor. Pågående relevant forskning och därmed tillgång till experter var också en förutsättning för SVA:s insats. Forskningsprojekt har under pandemin har härigenom kunnat etableras och blivit finansierade med EU-medel.

SVA:s stora erfarenhet av att arbeta i sin krisledningsorganisation medförde att övergången till stabsläge och s.k. gult läge var odramatisk. De interna beredskaps- och pandemiplanerna följdes. Den omfattande krisledningsinsatsen gjorde att sju olika undergrupper till krisledningsgruppen behövde inrättas (försörjning, samverkan, bemanning, omvärldsbevakning, diagnostik, utvärdering samt internt smittskydd för personal). Detta innebar en utveckling av SVA:s krisledningsorganisation vilken visade sig vara ändamålsenlig och kommer att ligga till grund för revideringen av SVA:s beredskapsplaner. Undergrupperna för försörjningsfrågor och det interna smittskyddet har redan inlemmats i linjeorganisationen.

När Socialstyrelsen i början av pandemin tog kontakt med SVA för att höra om personal kunde om disponeras till humansjukvården uppnåddes snabbt konsensus om att SVA:s anställda gjorde störst nytta inom SVA:s laboratorier eftersom myndigheten redan etablerat stöd till regioner.

ANPASSNINGAR TILL FÖLJD AV ATT SVA STÅR UTANFÖR HÄLSO- OCH SJUKVÅRDSSEKTORN

Flera specialanpassningar fick göras eftersom SVA, trots regeringens beslut om en tidsbegränsad ändring av instruktionen, står utanför sektorn hälso- och sjukvård samt omsorg. De viktigaste – i sig positiva – åtgärderna var följande.

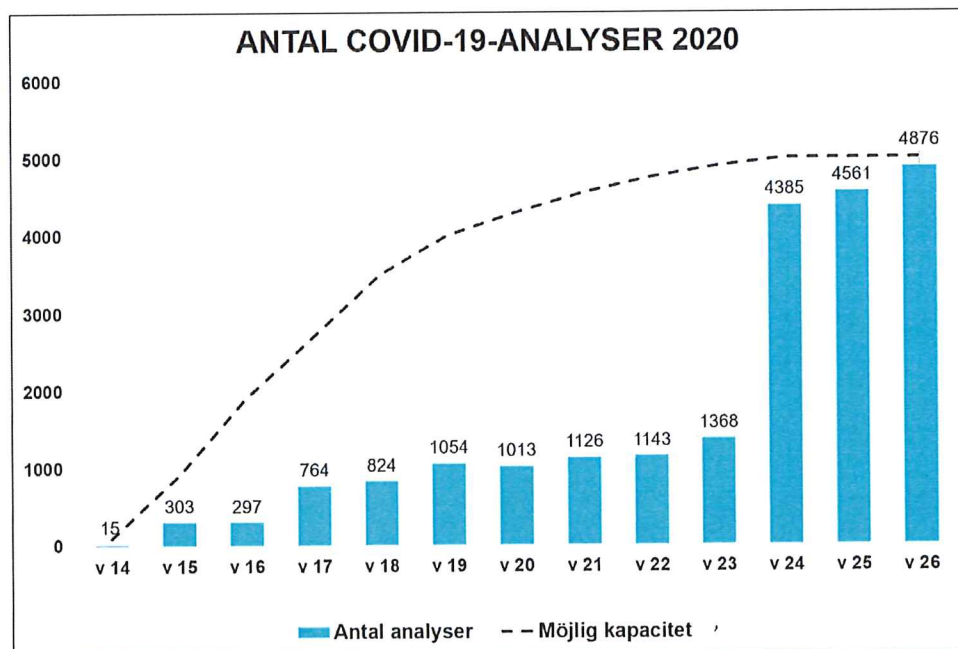
SVA:s egen IT-utvecklingskapacitet var en framgångsfaktor eftersom specialanpassade lösningar snabbt kunde tas fram med individuellt anpassade databaser för de olika regionernas IT-system. Ad hoc-konstruktioner med avidentifierade prover ordnades som en teknisk lösning i brist på legala förutsättningar för att hantera känsliga personuppgifter och kunna upprätthålla patientsekretess. SVA har med andra ord fungerat som en underleverantör och förlängd arm till regionernas egna laboratorier i detta avseende.

SVA:s jurister skapade snabbt en fungerande modell för samarbetet med regionerna i avtalsform, för att hantera situationen beträffande lagstiftningen inom sjuk- och hälsovårdsområdet. Uppdragsgivarna (regionerna) åtar sig exempelvis att ansvara för patientförsäkring och anmälningar enligt Smittskyddslagen. Separata personuppgiftsbiträdesavtal har också tecknats. SVA har anmält sin laborativa verksamhet rörande covid-19-prover till Inspektionen för vård och omsorg och har även utsett en person som ansvarar för eventuella s.k. lex Maria-anmälningar. En nyligen genomförd analys av juridisk expertis vid Uppsala universitet konstaterar att den valda modellen kan fungera mot bakgrund av den exceptionella situationen, men att en sådan modell inte bör tillämpas i reguljär verksamhet.

VAD HAR FUNGERAT MINDRE BRA?

SVA hade inledningsvis svårt att nå ut med sitt erbjudande om PCR-analyser för covid-19. Trots att SVA tidigt anmälde sin förmåga till FoHM och Socialstyrelsen hände i princip ingenting. SVA försökte via personliga kontakter nå olika företrädare för Region Uppsala och Region Stockholm, men inte heller detta resulterade i några operativa samarbeten. Först efter det att SVA gått ut i medierna började ett antal regioner höra av sig och avtal om att utföra analyser kunde träffas.

När provleveranserna från regionerna till SVA i juni började komma upp i volym, motsvarade det som mest 7,3% av alla analyser i landet (FoHM:s veckostatistik). Om SVA:s kapacitet hade börjat utnyttjas redan från första veckan i april, när det rådde stor brist på laboratorieförmåga, skulle insatsen ha kunnat göra större skillnad.

Strukturen för indelningen av myndigheter i det civila försvaret, där SVA enbart ingår i sektorn för Livsmedel och dricksvatten men inte i sektorn för Hälso- och sjukvård samt omsorg, innebar att det inte fanns några upparbetade kanaler eller juridiska förutsättningar för att kapacitet inom det veterinärmedicinska området

smidigt skulle kunna erbjudas till humansjukvården, varför SVA under stor brådska fick improvisera fram godtagbara lösningar. Samverkan med humansjukvården inom regionerna kunde successivt etableras efter olika ad hoc-insatser, men det saknades förberedda och övade samband.

En avgörande ad hoc-insats skedde när regeringen mycket snabbt ändrade SVA:s instruktion, efter det att SVA påtalat behovet, så att SVA skulle kunna arbeta med covid-19-verksamhet även för det humana området. Detta tidsbegränsade villkor förlängdes sedan av regeringen till att även avse år 2021. Igångsatta forskningsprojekt som sträcker sig över en femårsperiod förutsätter emellertid att SVA:s tidsbegränsade instruktion behöver förlängas ytterligare, vilket SVA har redovisat till Näringsdepartementet. Det var naturligtvis bra att dessa regeringsbeslut kunde komma till stånd, men ännu bättre hade det varit om SVA:s instruktion i förväg hade ändrats i enlighet med vad SVA tidigare föreslagit.

I relation till regionerna etablerades en ordning som innebar att endast aidentifierade prover hanterades vid SVA och att berört sjukhuslaboratorium hade nycklar för att föra samman provresultat med patientidentitet. Sådana ad hoc-lösningar är emellertid inget som kan bygga en robust verksamhet inom det civila försvaret.

Upphandlingsregelverket innebär problem för regionerna att snabbt kunna köpa tjänster av en myndighet som SVA om inte en s.k. Hamburgsamverkan kan upprättas, enligt en bedömning av de två professorer i juridik vid Uppsala universitet som SVA har anlitat. För detta torde det krävas en stadigvarande förändring av SVA:s instruktion, även om regionernas val att under pandemin anlita SVA utan upphandlingsförfarande kunde motiveras av det nödläge som rådde.

SVA har en kapacitet att som förstärkningsresurs stötta humansjukvården och Försvarsmakten i större samhällskriser och vid höjd beredskap. För att detta ska fungera effektivt krävs enligt SVA:s bedömning att kontaktvägar, juridiska förutsättningar och tekniska lösningar kan etableras innan nästa kris.

Att regionerna har olika IT-system komplicerade kommunikationen av provresultat med de berörda regionerna. En större grad av enhetlighet skulle ha underlättat arbetet.

Den under hösten 2020 allt svårare försörjningssituationen för insatsvaror för laboratorieverksamhet gjorde att SVA påtalade problemet för MSB, vilken inledningsvis menade att den inte hade mandat och kunskap för att koordinera en upphandlingssamverkan mellan myndigheter och humansjukvård. MSB åtog sig emellertid att kalla till möten med berörda statliga parter, förutsatt att SVA höll i mötena. Så småningom etablerades en upphandlingssamverkan mellan åtta laboratoriemyndigheter och Kammarkollegiet, där SVA svarar för koordineringen av laboratoriemyndigheterna. Under våren har MSB bistått SVA med en person för att stötta i detta arbete. Under april 2021 meddelade emellertid Kammarkollegiet att varor som pipettspetsar och laboratoriereagenser inte kunde omfattas av den upphandlingsinsats som Kammarkollegiet står i begrepp att

inleda då det finns för få tänkbara leverantörer pga. apparatspecifika krav på förbrukningsmaterial. SVA undersöker nu alternativa förutsättningar för att komma vidare.

Trots att SVA hade inlett ett mer omfattande kontinuitetsarbete år 2019, var de interna lager av viss utrustning som kunde utnyttjas, alltför små för att klara det utdragna krisförloppet. SVA har dragit slutsatsen att det behöver byggas upp större lager, vilket också är ett pågående prioriterat arbete inom myndigheten.

Lärdomar och förslag på förbättringar

SVA har föreslagit att det tidsbegränsade villkoret om covid-19-verksamhet i myndighetens instruktion bör förlängas så att de femåriga forskningsprojekt som inleddes sommaren 2020 kan slutföras.

SVA har vidare föreslagit till regeringen att myndigheten inom det civila försvaret även bör ingå i sektorn *hälso- och sjukvård samt omsorg*. Därmed skulle SVA:s resurser kunna planeras så att stöd kan lämnas till humansjukvården och Försvarsmakten såväl vid fredstida kriser som vid höjd beredskap och krig. Med upparbetade samarbeten, informationsvägar och legala förutsättningar skulle SVA snabbt kunna ställa om verksamheten till stöd för humansjukvården om detta skulle komma att erfordras.

Ytterligare argument för varför en sådan förändring av myndighetens instruktion är nödvändig redovisas i den nyss nämnda rapporten utarbetad vid Uppsala universitet. Det handlar om att regionerna vid kriser snabbt ska kunna anlita SVA utan hinder av upphandlingslagstiftningen. Vidare bör frågan om prioriteringar mellan myndighetens olika uppdragsverksamheter i en krissituation (t.ex. mellan veterinära respektive humanmedicinska uppdrag) regleras i en förordning, så att SVA vid en pandemi eller krissituation inte endast kan falla tillbaka på i förväg avtalade villkor i befintliga avtal. Med tydligare förutsättningar för vad som ska prioriteras kan SVA fullt ut bidra i samhällets krishantering.

Den världsomspännande bristen på laboratorieinsatsvaror av plast (t.ex. pipettspetsar med filter) som uppstod under hösten 2020 belyser behovet av att kunna utnyttja alternativa nationella resurser – inte minst i perspektiv av hur Sverige skulle kunna fungera under höjd beredskap. En mer reguljär upphandlingssamordning mellan regioner och laboratoriemyndigheter, kanske även med privata aktörer, skulle från nationell synpunkt också vara önskvärd för att få så stor tyngd som möjligt på den globala marknaden.

Beträffande alternativa resurser tog SVA under hösten sonderande kontakter med företag i plastbranschen och konstaterade att det nog skulle vara möjligt att från teknisk synpunkt kunna etablera inhemsk produktion, men att juridiska förutsättningar beträffande mönsterskydd, CE-märkning, upphandling m.m. måste lösas. Frågan visade sig då vara alltför omfattande för att en myndighet som SVA skulle kunna föra fram den till etablerad produktion. En nationell planering skulle behövas för försörjning och lagerhållning av kritiska insatsvaror för exempelvis laboratorieverksamhet inom veterinär- och humansjukvårdsområdena.

SVA har emellertid fortsatt med sonderande kontakter och ser även möjligheter att utnyttja avfallsplast från exempelvis laboratorier och sjukvård. En förutsättning är att plastavfallet i processen kan genomgå smittdödande insatser så att ren plastråvara avsedd för produktion av nya insatsvaror för laboratoriebruk kan åstadkommas. Från såväl totalförsvarssynpunkt som miljösynpunkt skulle det vara fördelaktigt med inhemska hållbara processer för omhändertagande av sådan "grön" plast. SVA avser att fortsätta föra diskussioner med externa parter.

Slutreflektion kring smittskyddet för djur och för människor

Mycket av det som utspelats under pandemin är välbekant materia för en myndighet som lever i det (ibland) parallella universum som utgörs av djur och deras smittor. Alla diskussioner om epidemiologiska strategier, utvärdering och användning av tester och på vilket sätt modeller kan användas och missbrukas förekommer även hos SVA. Precis som oron för effekterna på samhället.

Allvarliga sjukdomar som t.ex. mul- och klövsjuka, fågelinfluensa och svinpest regleras hårt i internationella regelverk. Inte främst för att skydda djurens hälsa utan för oss människor. För att vi ska kunna upprätthålla handeln, och därigenom säkra tillgången till livsmedel utan risk att sprida smitta. Sverige har varit ett föregångsland som redan på 50-talet utrotade sjukdomar som brucellos och tuberkulos hos nötkreatur. Sverige är rabiesfritt sedan 1886 och har också utrotat andra sjukdomar hos lantbrukets djur som stora delar av EU sliter med än idag.

Veterinär beredskap styrs i hög grad av regelverk på EU-nivå emedan hälso- och sjukvård inklusive smittskydd är nationella angelägenheter ur ett EU-perspektiv. Detta innebär också att det finns skillnader mellan sektorerna i hur smittskyddet är organiserat. Det veterinära smittskyddet är mer hierarkiskt organiserat, med Jordbruksverket som riskhanterare och beslutsfattare. På folkhälsosidan ligger ansvaret för riskhantering i normalfallet på regionernas smittskyddsenheter, och dessa är t.ex. centrala aktörer i utredning av livsmedelsburna utbrott eller andra händelser där djur misstänks vara orsak till smitta hos människa. Deras motpart regionalt är länsveterinären. FoHM har "i normalfallet" en stödjande roll i att samordna, följa och utveckla smittskyddet på nationell nivå, men tar inte beslut riktade mot enskilda. I den veterinära världen liknar det mer den roll som SVA har.

Generellt finns det stora skillnader i djurhälsoläge mellan olika länder. Det innebär att det finns ett stort incitament att fortlöpande dokumentera frihet från olika sjukdomar, för att upprätthålla tillgången till olika marknader – både den inre, inom EU, och gentemot omvärlden. Behovet av årliga kartläggningar innebär att de veterinära myndigheterna har stor erfarenhet av att organisera omfattande provtagningsinsatser. Det finns t.ex. system för provtagning av kor via mjölk eller på slakteri som snabbt kan aktiveras och som är otroligt kostnadseffektiva. I händelse av att en allvarlig djursjukdom påvisas i ett land som tidigare betraktats som fritt slår kraftfulla åtgärder till för att begränsa smittan. Dels inom landet, riktat mot den/de gårdar som är smittade. Men också riktat mot landet i sig, i och

med omedelbara handelsstopp. Precis som med covid-19-pandemin så slår en djursmitta alltså rakt in i ekonomin, både för enskilda och för berörda näringar. Målsättningen för ett exportberoende land som Sverige är oftast att så snabbt som möjligt kartlägga och begränsa utbrottet och genom såväl representativa som riskbaserade populationsundersökningar säkerställa att landet återigen är fritt, så att handeln kan återupptas.

Med andra ord: i djurvärlden finns en stor beredskap och redan upparbetade processer för att med kort varsel sjösätta omfattande provinsamling. Själva diagnostiken kan förstås vara en flaskhals, i synnerhet om man måste börja från noll som i inledningen av pandemin. Men erfarenheten är ändå att det som tar mest tid att bygga upp är provtagningslogistiken. Processen för att på ett styrt sätt samla in det material man behöver för att kunna ta välgrundade beslut om åtgärder. Den processen är oberoende av sjukdom – den handlar mer om vilken population som berörs och vilket provmaterial som ska användas. Den logistiska processen kan därför förberedas när som helst för att kunna nyttjas om t.ex. en pandemi inträffar.

Sannolikt skulle det nationella smittskyddet vara betjänt av ett ytterligare närmande mellan aktörer inom folk- och djurhälsa, på central såväl som regional nivå. I en utvärdering av ett stort campylobacterutbrottet 2016-2017 konstaterades att en av utmaningarna var att myndigheterna hade haft svårt att skapa en gemensam inriktning i utbrotsarbetet och att Folkhälsomyndigheten haft svårt att ta lead. Kanske konklusionerna från den utvärderingen också är en del i pusslet för att förstå de svenska smittskyddsmyndigheternas agerande under pandemin.

BILAGOR

- Utdrag ur SVA:s årsredovisning för 2020
- Utdrag ur SVA:s interna lägesbild med anledning av covid-19-pandemin
- SVA:s svar på MSB:s hemställan den 2021-04-19
- Skrivelse till den nationella samordnaren vid Folkhälsomyndigheten
- Skrivelse till den regionale samordnaren vid Region Uppsala
- Länk till SVA:s film om myndighetens arbete i samband med pandemin (<https://bit.ly/3euhfFP>).

Med vänlig hälsning

Ann Lindberg